

Карпенко Ю.О.
канд.біол. наук, доцент,
зав. кафедри екології та охорони природи,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
Чернігів, Україна, yush2011@i.ua

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ФЛОРИ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН ОФІЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ ТА ФІТОРЕСУРСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ МЕЗИНСЬКОГО НПП

Karpenko Yu. O. General review of medicinal plants of orthodox medicine and phytoresource characteristic of certain species of Mezyn NNP.

There are 772 species of spontaneous flora and 194 species of cultivated flora growing on the territory of Mezyn NNP. On the territory of the research we noted the findings of 28 species of medicinal plants of orthodox medicine. On the territory of the research there are significant stocks of such species of medicinal plants as: *Hypericum perforatum*, *H. maculatum*, *Tussilago fartara*, *Achillea submillefolium*, *Helichrysum arenarium*.

Key words: flora, medicinal plants of orthodox medicine, distribution, resource features.

Вступ. Вивчення флори природоохоронних територій має важливе значення не тільки як інвентаризаційний процес, але і як можливість, яка забезпечує оцінку видової різноманітності і флористичного багатства окремих фітоценозів, наявність видів природної (спонтанної) флори, культивованого компоненту флори та її впливи на природну, оцінити представленість раритетної групи флори і видів ресурсних груп, втому числі і лікарських рослин..

Матеріали і методи дослідження. В основі проведених досліджень покладено результати узагальнення авторських даних та літературних даних щодо ресурсної флори вищих судинних рослин території досліджень Мезинського НПП [1, 2, 3].

Відомості про види наводяться на основі проведених флористичних і популяційних досліджень, із врахуванням площ популяцій або екоотопів, придатних для виду [2, 3, 7].

Результати та обговорення. На території парку зростає 772 види спонтанної флори та 194 види культивованої флори.

Раритетна компонента складає 16 видів судинних рослин, занесених до Червоної книги України, з них 10 видів належить до лісової групи [1]. На території досліджень нами відмічалися знахідки 28 видів лікарських рослин офіційної медицини. При вивченні видів та їх характеристик вивчалися такі аспекти як: ботанічні, еколого-ценотичні, фітотерапевтичні та ресурсні [1].

Проведений аналіз показав, що комплексна характеристика лікарських рослин офіційної медицини, які поширені на території Мезинського НПП, повністю не досліджена. Згідно «Переліку рослинної сировини» лікарські рослини зареєстровані і мають реєстраційні номери, тобто є лікарськими рослинами офіційної медицини (таблиця). Аналіз ресурсів лікарської сировини, яка заготовлюється (або можуть заготовлюватися) згідно «Переліку лікарської рослинної сировини» наводиться (таблиця) про значні запаси більшості видів рослин, можливість заготівлі без порушення природних екосистем та їх запасів в них, в межах господарської зони НПП.

Таблиця

Ресурсна та екологічна характеристики видів лікарських рослин офіційної медицини, які поширені на території Мезинського НПП

№ п/п	Видова назва	Стан сировинних ресурсів	Типи фітоценозів, в межах яких поширений вид	Участь виду у фітоценозі
1	2	3	4	5
1.	<i>Acorus calamus</i> L.	+	Aln, Mc, Mc, PhC	2, 3
2.	<i>Betula pendula</i> Ehrh	+	PuPQ,	1-4
3.	<i>Sambucus nigra</i> L.	+	PuPQ, Cult	3, 4
4.	<i>Cucurbita pepo</i> L.	+	Cult	6
5.	<i>Crataegus</i> sp. L.	+	Sal-P	3, 4, 5
6.	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	+, ±	PuPQ, Qt	3, 4, 6
7.	<i>Capsella bursa pastoris</i> L.	+	AntRb, Ma, Sg	2, 4
8.	<i>Achillea submillefolium</i> L.	+	Ma	3, 4
9.	<i>Quercus robur</i> L.	+	Quer, Qt, Qr	1-5
10.	<i>Hypericum perforatum</i> L. <i>H. maculatum</i>	+	PuPQ, Qr, Ma	1-4
11.	<i>Urtica dioica</i> L.	+	Aln, Sal-P	1-5
12.	<i>Leonorus cardiaca</i> L.	+	Sal-P, Mc	1-4

1	2	3	4	5
13.	<i>Frangula alnus</i> Miller.	+	Aln, Qt	6
14.	<i>Zea mays</i> L.	+	Cult	3, 4, 5
15.	<i>Tilia cordata</i> Mill.	+, ±	Quer, Qr	2-4, 6
16.	<i>Origanum vulgare</i> L.	+	Ma, Qt	1-4
17.	<i>Tissilago fartara</i> L.	+	Ma, Sg	3, 4
18.	<i>Plantago major</i> L.	+	Ma, Sg	3, 4
19.	<i>Artemisia absinthium</i> L.	-	Ma, Sg	2-4, 6
20.	<i>Chamomilla matricaria</i> L.	+	Cult, Sg	3, 4
21.	<i>Pinus sylvestris</i> L.	+	PuPQ	1, 6
22.	<i>Poligonum aviculare</i> L.	+	Ma, Sg	2-4
23.	<i>Viola tricolor</i> L.	+	PuPQ	4
24.	<i>Equisetum arvense</i> L.	+	Ma, Qt, Mc	4
25.	<i>Helichrysum arenarium</i> L.	+	PuPQ, Ma	2, 3, 4
26.	<i>Bidens tripartita</i> L.	+	Aln, Bd, Mc, PhC	4
27.	<i>Chelidonium majus</i> L.	+	AntRb, Sg	1, 2, 4
28.	<i>Rosa majalis</i> L.	+	Qt, Cult	3, 4, 5

Участь виду в фітоценозі нами градується за 6 бальною шкалою (від 1-6), Шкала, яка діагностує участь виду у фітоценозі: 1 — утворює сировинні масиви площею більше 0,5 га; 2 — утворює сировинні масиви площею менше 0,5 га; 3 — зростає фрагментарно; 4 — зростає розсіяно; 5 — зростає поодиноким; 6 — вирощується в культурі.

При характеристиці поширення видів було використано скорочення назв груп ценозів і угруповань: Aln — заболочені ліси з ярусом *Alnus glutinosa* та угруповання *Salix cinerea*, Art — рудеральні угруповання з домінуванням дво- і багаторічників різних родин; Bd — нітрофільні угруповання однорічників класу *Bidentetea tripartiti*; Quer — мезофільні широколистяні ліси; Sn — дрібноосокові евтрофні болота союзу *Caricion nigrae*; Ma — лучні угруповання, в т. ч. угруповання стійких до витоптування видів; Mc — гігрофільні нелісові угруповання; PhC — прибережно-водні угруповання та евтрофні болота;

PuPQ — соснові та дубово-соснові ліси класу Pulsatillo-Pinetea; Qt — світлі широколистяні ліси з видами «термофільної групи»; Qr — широколистяні ліси та чагарники на бідних ґрунтах; AntRb — антропогенні протиерозійні ліси класу Robinietea; Sg — рудеральні і сеgetальні угруповання одnorічників (клас Stellarietea mediae); Sal-P — вербові і тополеві ліси, заплавні чагарникові угруповання (клас Salicetea purpureae); Cult — угруповання штучно створені, трапляється в культурі.

Стан сировинних ресурсів визначається трьома градаціями: «+» — сировинні ресурси виду достатні для ведення промислової заготівлі (за відповідної процедури одержання дозволів); «±» — сировинні ресурси обмежені у заготівлі та потребують лімітування; «-» — сировинні ресурси недостатні для ведення промислової заготівлі;

В окремих місцях (перелоги, світлі лісові галявини, узлісся) види лікарських рослини можуть формувати досить щільні популяції, в яких однакова роль кількох видів одного роду в фітоценозі. Так, *Hypericum perforatum* та *H. maculatum* утворюють ділянки, в зустрічається один вид, хоч трапляються і випадки участі двох видів з однаковою роллю в фітоценозі. В окремих випадках популяції різних видів звіробою займають різні ценоеконіші одного фітоценозу. У формуванні даного угруповання приймають участь 30–35 видів з домінуванням різнотрав'я. *H. perforatum* утворює тут більш-менш щільні зарості (проективне покриття 10-15%) площею до 100 м² на невеликих галявинах та перелогах.

Висновки. На території Мезинського НПП нами відмічалися знахідки 28 видів лікарських рослин офіційної медицини. На території досліджень значні запаси таких видів лікарських рослин як: *Hypericum perforatum*, *H. maculatum*, *Tussilago fartara*, *Achillea submillefolium*, *Helichrysum arenarium*.

Список літератури

1. Карпенко Ю.О. Флористичні особливості території Мезинського НПП. // Літопис природи 2017, книга XI / Національний природний парк «Мезинський». — Мезин, 2018. — С. 111-119.
2. Судинні рослини Мезинського НПП / Ю.О. Карпенко. — Чернівці: Десна Поліграф, 2016. — 100 с.
3. Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона / [Т. Л. Андрієнко, В. А. Онищенко, О. І. Прядко та ін.]; під заг. ред. Т. Л. Андрієнко. — К.: Фітосоціоцентр, 2006. — 316 с.